

Etter samlivsbruddet:

Far har best økonomi

Bidragssytere kommer bedre ut økonomisk enn mottakere av barnebidrag. Størrelsen på inntekt etter skatt er tilnærmet lik i yter- og mottakerhusholdningene, men bidragsmottakere bor i større husholdninger og inntekten må derfor forsørge flere personer. Ni av ti bidragssytere er menn, en like høy andel av mottakerne er kvinner. Jo høyere inntekt bidragsmottaker har, jo høyere bidrag får mottakeren.

Ingrid Melby

I forbindelse med gjennomgang av regelverket for barnebidrag har det vært en del fokus på både bidragssytere og bidragsmottakere. Temaet dukker også med jevne mellomrom opp når levkår og fordeling diskuteres, og gruppenes økonomi settes ofte

opp mot hverandre. I artikkelen er det brukt opplysninger fra inntekts- og formuesundersøkelsen i Statistisk sentralbyrå for å gi et bilde av hvordan en gjennomsnittlig bidragssyters og bidragsmottakers husholdning har det økonomisk.

Tall fra Rikstrygdeverket viser at det i 1994 var 116 261 barnebidragsmottakere og 109 943 -ytere som fikk sine bidrag fastsatt og innkrevd av det offentlige. I tillegg kommer bidragsytere og -mottakere som inngår avtale om betaling privat. Dette gjelder ca. 12 prosent av barna det ytes bidrag for.

Ut fra opplysninger på selvangivelsen har vi mulighet til å gjenkjenne bidragsmottakere og bidragsytere ved at bidraget føres som inntekt for mottaker og gir rett til fradrag for bidragsyter¹. I tillegg til å omfatte bidrag som blir administrert av det offentlige vil sannsynligvis en del av de som inngår private avtaler om barnebidrag også inngå i populasjonen som avgrenses ved hjelp av selvangivelsen. Årsaken er de skattemessige incentiver som bidragsyter har for å oppgi sine betalte bidrag.

Tall fra selvangivelsesstatistikken 1994 viser at det var 117 995 som hadde ført inntekt på posten mottatte bidrag for barn, og 122 832 som hadde ført fradrag for pliktige underholdsbidrag. I resten av artikkelen vil barnebidragsytere og -mottakere bli

definert ut fra hva som er ført i disse postene i selvangivelsen.

Fordelt på kjønn er over 90 prosent av barnebidragsmottakerne kvinner, mens de utgjør under 10 prosent av bidragsyterne. 7 000 personer er både bidragsmottakere og bidragsytere, 3 820 av disse er kvinner.

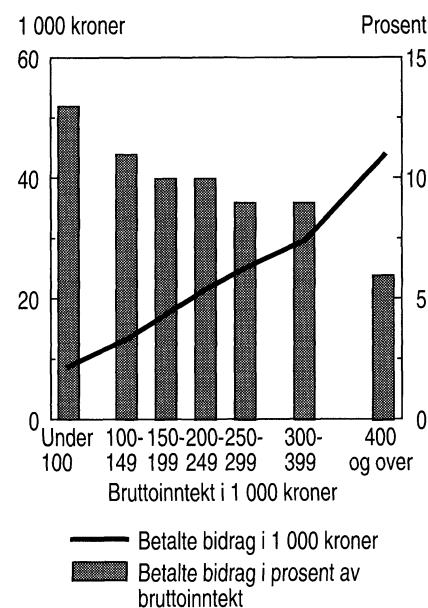
Personer som både mottar og betaler bidrag er i denne artikkelen inkludert i datamaterialet til begge grupper. Vi har altså noen personer og husholdninger som inngår både som bidragsytere og bidragsmottakere.

Høyest barnebidrag til dem med høyest inntekt

Bidragsyterne betalte i gjennomsnitt 21 000 kroner i barnebidrag, mens bidragsmottakerne gjennomsnittlig mottok 19 300 kroner i bidrag i 1994. En årsak til at bidragsyterne betaler mer i bidrag enn det som blir mottatt, er at staten beholder en del av bidraget utover bidragsforskudd (minstebeløp) når bidragsmottaker mottar overgangsstonad.

Gjennomsnittlig bruttoinntekt blant bidragsyterne er 234 000 kroner.

Figur 1: Gjennomsnittlig betalte bidrag og betalte bidrag i prosent av bruttoinntekt, fordelt etter bruttoinntekt

Kilde: Selvangivelsesstatistikk 1994

Dette er over 50 prosent mer enn bruttoinntekten blant bidragsmottakerne. Gjennomsnittet blant mottakerne er på 154 000 kroner. Bruttoinntekt omfatter all skattepliktig inntekt som inngår i selvangivelsen før fradrag.

Blant bidragsmottakerne øker mottatt bidrag med bruttoinntekten. Bidragsmottakere med bruttoinntekt under 100 000 mottar i gjennomsnitt 16 000 kroner i barnebidrag i året, mens de med bruttoinntekt på 300 000 til 399 999 kroner gjennomsnittlig mottar høyest bidrag med et gjennomsnitt på 28 200 kroner.

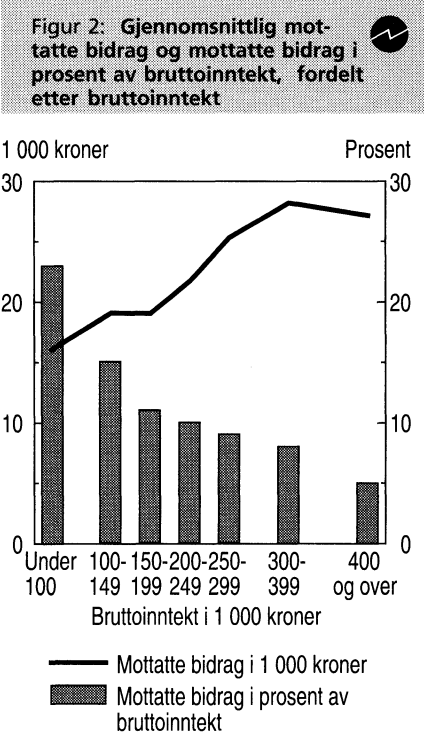
Forskjellen skyldes ikke at bidragsmottakere med høy inntekt har flere barn. Tall fra inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger viser at gjennomsnittlig antall barn er om lag 1,5 uavhengig av bruttoinn-

Datagrunnlaget

Selvangivelsesstatistikken omfatter selvangivelsesopplysninger til alle bosatte personer 17 år og over pr. 31.12.94.

Beløpenes størrelse er bestemt av skatteregler og ligningspraksis. Skattefrie inntekter kommer ikke med i statistikken.

Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger er en utvalgsundersøkelse som i 1994 omfatter 13 000 husholdninger. Grunnlaget for statistikken er opplysninger om inntekter og formue hentet fra skattematerialet (Selvangivelsesstatistikken). Det betyr at beløpenes størrelse er bestemt av skatteregler og ligningspraksis. I tillegg til opplysninger fra skattematerialet inngår en del skattefrie inntekter som tilfaller husholdningen, f.eks. bostøtte, stipend, barnetrygd, grunn- og hjelpestønad og økonomisk sosialhjelp. Opplysninger om husholdningens sammensetning er fremskaffet ved intervju.

Kilde: Selvangivelsesstatistikk 1994

tektens størrelse. Forskjellen tyder heller på en positiv sammenheng mellom foreldrenes inntekt; hvis far har høy inntekt vil i mange tilfeller også mor ha høy inntekt.

Grupperer vi bidragsyterne etter bruttoinntekt er det de med lavest bruttoinntekt som betaler størst andel av inntekten i bidrag. For ytere med bruttoinntekt under 100 000 kroner utgjør bidrag over 13 prosent av bruttoinntekten. Personer som har 400 000 eller mer i bruttoinntekt betaler i gjennomsnitt 6 prosent av bruttoinntekten i bidrag.

Med bruttoinntekt som sammenlig-ningsgrunnlag får vi kun frem samlet skattemessig inntekt for de to grup-pene, og denne størrelsen sier ikke så mye om økonomiske forskjeller mel-lom bidragsmottaker og -yter. Det er ikke tatt hensyn til at skattereglene

behandler disse gruppene ulikt. Be-talte bidrag er ikke trukket fra brutto-inntekten. I tillegg får bidragsmotta-keren barnetrygd som ikke er med i bruttoinntektsbegrepet. Vi vil derfor bruke et annet inntektsbegrep - inn-tekt etter skatt - når vi skal studere de økonomiske levekårene blant bidrags-ytere og -mottakere.

Et annet moment er at "person" ikke alltid er en egnet enhet når vi skal se nærmere på økonomiske levekår. Per-soner som bor sammen med andre kan dra nytte av deres inntekter, eller de må forsørge familien med sin egen inntekt.

Vi går derfor over til å bruke "hus-holdning" som enhet, og baserer oss da på tall fra Inntekts- og formues-undersøkelsen for husholdninger 1994.

To av tre mottakere er enslige forsørgere, halvparten av yterne er enslige

En gjennomsnittlig bidragsmottakers husholdning består av tre personer, mens yterhusholdningene gjennom-snittlig består av to personer. I mot-

takerhusholdningen bor det gjen-nomsnittlig 1,6 barn, mot 0,6 barn i yterhusholdningen.

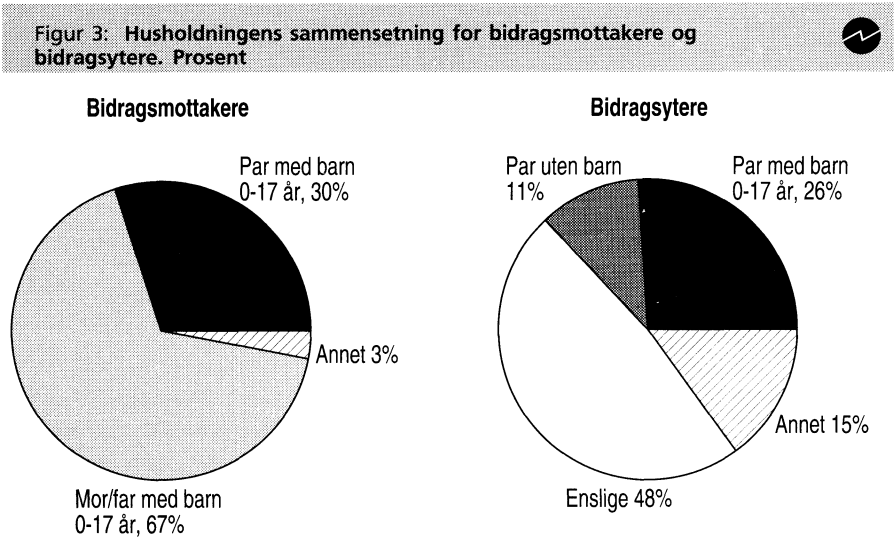
Ser vi nærmere på husholdningens sammensetning finner vi at nær halv-parten av bidragsyterne bor alene. Drøyt en av ti bidragsytere bor i par-forhold uten barn, mens en firedel bor i parforhold med barn der yngste barn er mellom 0 og 17 år.

Blant bidragsmottakerne bor nær en tredel i parforhold med barn, mens to tredeler er enslige voksne med barn.

Like stor husholdnings-inntekt....

Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger 1994 viser at inn-tekt etter skatt minus betalte bidrag var tilnærmet helt lik for husholdnin-ger med hhv. bidragsytere og -motta-ker. Bidragsyternes husholdninger hadde en gjennomsnittlig inntekt på 228 100 kroner, mens mottakerhus-holdningene tjente 227 300 kroner.

Tabell 1 viser en oppstilling av hus-holdningenes inntekter til hhv. bidragsyter og bidragsmottaker. Det

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994

Tabell 1: Inntektsregnskap for husholdninger som hhv. yter og mottar bidrag. Gjennomsnitt. 1994. Kroner

	Bidrags- ytere	Bidrags- mottakere
Yrkesinntekt	272 199	176 425
Lønn	237 982	163 444
Netto næringsinntekt før av- og ned- skrivninger	34 217	12 982
Brutto kapitalinntekt	11 024	7 177
Inntekt av prosent- lignet eiendom	2 021	1 903
Renter av bankinn- skudd m.m.	2 969	1 475
Aksjeutbytte inkl. utbytte	1 993	2 439
Avkastning på spare- delen av livsforsikring	173	96
Andre kapitalinntekter	3 868	1 264
Overføringer mottatt	37 383	88 945
Ytelser fra folketrygden	19 684	28 187
Tjenestepensjon m.m.	1 484	1 104
Mottatte bidrag m.m.	3 302	20 008
Barnetrygd	7 230	26 028
Bostøtte	393	2 286
Stipend	888	1 617
Forsørgerfradrag	1 101	3 106
Andre overføringer	3 300	6 608
Samlet inntekt før fradrag for gjelds- renter og bolig- selskapsutgifter	320 606	272 548
Sum utlignet skatt	71 605	42 653
Inntekt etter skatt	249 001	229 895
- Gjeldsrenter	30 274	25 880
- Andel av bolig- selskapsutgifter	1 020	1 562
Disponibel inntekt	217 707	202 453
Disponibel inntekt - bet. bidrag	196 766	199 834
Inntekt etter skatt - bet. bidrag	228 060	227 276

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994

er konstruert et inntektsbegrep - inntekt etter skatt minus betalte bidrag - som består av disponibel inntekt pluss gjeldsrenter pluss andel av boligselskapsutgifter minus betalte

bidrag. Inntekt etter skatt er et mye brukt inntektsbegrep, og gir i mange tilfeller et bedre bilde av de økonomiske forholdene enn disponibel inntekt. Ett moment er at det er frivillig å ta opp gjeld slik at gjeldsrenter ikke bør trekkes fra inntekten før de økonomiske levekår diskuteres. Et annet moment er at gjeldsrenter ofte er betaling på boliglån, og disponibel inntekt vil derfor undervurdere inntektene til de som har kjøpt bolig i forhold til de som leier bolig. Vi har også valgt å trekke fra betalte bidrag, fordi dette er inntekter som bidragsyter ikke disponerer selv. I tillegg er bidraget med på inntektssiden hos bidragsmottaker.

Ser vi på inntektssammensetningen har husholdninger som yter bidrag en gjennomsnittlig yrkesinntekt på 272 000 kroner. Dette er nesten 100 000 høyere enn gjennomsnittet for husholdninger som mottar bidrag. Yrkesinntekten for disse husholdningene er 176 000 kroner i gjennomsnitt.

Husholdninger med bidragsmottakere mottar over dobbelt så mye i overføringer som bidragsyternes husholdninger. Gjennomsnittlig mottatte overføringer er på 88 900 kroner, hvor ytelser fra folketrygden, mottatte bidrag og barnetrygd utgjør over 20 000 kroner hver.

Nær halvparten av både bidragsyteres og bidragsmottakeres husholdninger har 200 000 kroner eller mer i inntekt etter skatt. Blant husholdninger med lavere inntekt finner vi flere bidragsyteres husholdninger enn mottakerhusholdninger i det laveste inntektsintervallet på under 100 000 i inntekt etter skatt.

Som tidligere nevnt er to tredeler av bidragsmottakerne enslige forsørger. Denne gruppen har gjennomsnittlig 176 600 kroner i inntekt etter

skatt minus betalt bidrag. Gjennomsnittet for mottakere som bor i parforhold med barn er nær 90 prosent høyere med 330 400 kroner.

De enslige bidragsyterne har gjennomsnittlig 149 000 kroner i inntekt etter skatt (fratrasket betalt bidrag). Denne gruppen utgjør ca. halvparten av bidragsyterne. Bidragsytere som bor i parforhold med barn har gjennomsnittlig 323 800 kroner i inntekt etter skatt etter at bidraget er betalt.

.... men ikke når vi justerer for husholdningsstørrelse

Som tidligere nevnt er inntekt etter skatt (med fradrag for betalt bidrag) tilnærmet lik for husholdninger med hhv. bidragsmottakere og -ytere. Det betyr ikke dermed at de har det like bra økonomisk. Skal man sammenligne inntekt mellom ulike husholdningstyper er det mange faktorer man bør ta hensyn til. For det første er det selsagt forskjell på om det er én eller sju personer som skal leve av inntekten. Alder på personene kan også ha betydning. Det kan også argumenteres for at f.eks. geografisk beliggenhet har betydning for hvordan husholdninger skal sammenlignes økonomisk.

Husholdninger som henholdsvis yter og mottar bidrag varierer med antall personer. Som nevnt ovenfor består husholdninger med bidragsmottakere gjennomsnittlig av én person mer enn bidragsyternes husholdninger. Når de har lik inntekt etter skatt er det derfor naturlig å anta at bidragsyters husholdning har det bedre økonomisk enn bidragsmottakers husholdning.

En måte å sammenligne husholdninger med forskjellig sammensetning på er å bruke ekvivalensskalaer. En ekvivalensskala justerer husholdningsinntekten ut fra kriterier som

Inntektsopplysningene i denne artikkelen er hentet fra selvangivelsesstatistikken og inntekts- og formuesundersøkelsen. Følgende inntektskomponenter inngår i samlet inntekt og inntekt etter skatt:

- Yrkesinntekt
 - + Lønn, inklusive skattepliktige sykepenger
 - + Netto næringsinntekt før av- og nedskrivninger
- Kapitalinntekt
 - + Inntekt av prosentlignet eiendom
 - + Renter av bankinnskudd m.m.
 - + Aksjeutbytte inkl. godtgjørelse
 - + Avkastning på "sparedelen" av livsforsikring
 - + Andre kapitalinntekter
- Overføringer mottatt
 - + Ytelser fra folketrygden
 - + Tjenestepensjon, livrenter
 - + Mottatte bidrag
 - + Barnetrygd
 - + Bostøtte
 - + Stipend
 - + Forsørgerfradrag
 - + Andre overføringer
- = Samlet inntekt (før fradrag for gjeldsrenter)
- ÷ Sum utlignet skatt
- = Inntekt etter skatt
- ÷ Gjeldsrenter
- ÷ Andel av boligselskapsutgifter
- = Disponibel inntekt

Bidraget er ikke disponibelt for bidragsyter, samtidig er bidraget ført opp som inntekt for mottaker. I artikkelen har vi derfor brukt de aktuelle inntektsbegrep fratrullet betalte bidrag. Som nevnt innledningsvis er noen personer både ytere og mottakere, i mottakerhusholdningen finnes det derfor samtidig noen ytere, tilsvarende gjelder for yterhusholdningen. Derfor blir også beløpene for bidragsmottakere litt justert ved å ta hensyn til at ytt bidrag ikke er disponibelt.

f.eks. antall personer og alder på personene i husholdningen, slik at inntekten til ulike husholdningstyper kan sammenlignes direkte.

Vi har valgt å bruke tre forskjellige ekvivalensskalaer for å sammenligne inntekten til bidragsytere og -mottakere. Den ene er OECD-skalaen som har vært mye brukt i Norge. Skalaen gir første voksne vekten 1, de neste

tre voksne får vekten 0,7 hver, mens barn får vekten 0,5 hver. Ut fra denne skalaen må inntekten til en husholdning på to voksne og to barn deles på 2,7 for å sammenlignes med inntekten til en enslig. Den andre skalaen vi bruker tar bare hensyn til antall personer i husholdningen. Inntekten til en husholdning deles på antall personer i husholdningen opphøyd i 0,5 (elastisitet på 0,5). Den

trede skalaen legger størst vekt på stordriftsfordeler ved at inntekten deles på antall personer opphøyd i 0,33 (elastisitet på 0,33).

Med OECD-skalaen må altså en husholdning på to voksne og to barn ha 2,7 ganger så høy inntekt som en enslig for å ha det like bra økonomisk, mens ved bruk av skalaen med elastisitet på 0,5, må den samme husholdningen bare ha to ganger så høy inntekt som den enslige. Skalaen med elastisitet på 0,33 legger størst vekt på stordriftsfordelene, og her må husholdningen på fire bare ha 1,59 ganger så høy inntekt som den enslige. Se for øvrig NOU 1996:13 Offentlige overføringer til barnefamilier for nærmere drøfting av stordriftsfordeler.

Beregningen av ekvivalentinntekt beskrevet ovenfor tar ikke hensyn til at bidragsyter har samværsrett med barna. Bidragsyter må derfor i perioder forsørge flere enn det tas hensyn til i beregningene. Videre kan det tenkes at bidragsyteren må investere i bil eller større bolig enn vedkommende ellers hadde trengt, fordi han eller hun må kunne losjere og transportere sine barn når de er på besøk.

Bidragsyterne har høyest ekvivalentinntekt

Tabell 2 viser ekvivalentinntekten til husholdninger som hhv. betaler og mottar bidrag. Når vi her justerer for husholdningsstørrelse, finner vi at bidragsyternes husholdninger kommer bedre ut enn mottakerne uansett hvilken av de tre skalaene vi velger. Ved bruk av OECD-skalaen har bidragsmottakernes husholdninger en ekvivalensinntekt som er 76 prosent av bidragsyternes ekvivalensinntekt. Med skalaen som har en elastisitet på 0,5 utgjør mottakernes ekvivalensinntekt 80 prosent av yternes inntekt, mens tilsvarende andel ved bruk av skalaen som legger størst vekt på stordriftsfordelene er 87 prosent.

Tabell 2: Inntekt etter skatt minus betalt bidrag ved bruk av tre forskjellige ekvivalensskalaer. Tall for husholdninger med hhv. bidragsmottakere og bidragsyttere. Gjennomsnitt 1994. Kroner

	Mottakere				Ytere				
	Alle	Par m/barn 0-17 år	Mor/far m/barn 0-17 år	Annet	Alle	Enslige	Par u/barn	Par m/barn 0-17 år	Annet
Elastisitet = 0,33	157 210	210 039	130 028	232 079	180 429	149 351	230 218	209 533	195 012
Elastisitet = 0,5	130 656	166 655	111 386	197 333	162 311	149 351	204 627	167 736	164 307
OECD-skala	108 171	122 851	99 254	157 580	142 373	149 351	170 227	125 121	129 306
Antall observasjoner	684	299	354	31	744	233	103	259	149

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994

Ser vi på ekvivalensinntekten til de enslige bidragsyterne i forhold til de enslige forsørgerne, utgjør ekvivalensinntekten til de enslige forsørgerne 66 prosent av inntekten til de enslige bidragsyterne ved bruk av OECD-skalaen. Derimot er det ingen forskjell i ekvivalensinntekt mellom bidragsyttere og -mottakere som bor i parforhold med barn.

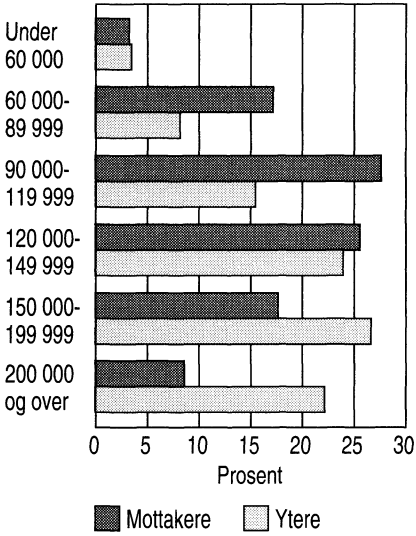
Flere med lav inntekt blant mottakerne enn blant yterne

Gjennomsnittstall kan skjule store forskjeller. Ved å dele inn i inntektsintervall kan vi finne hvilke intervaller som inneholder størsteparten av husholdningene. Tabell 3 viser fordelingen av ekvivalensinntekt for mottakere og ytere etter husholdningstype. Inntektsbegrepet er inntekt et-

ter skatt minus betalt bidrag, justert med ekvivalensskalaen med elastisitet på 0,5. Figur 4 viser hvordan fordelingen av ekvivalensinntekt er for hhv. bidragsyttere og bidragsmottakere sett under ett. Figuren viser at det er en større andel av bidragsmottakeres husholdninger i den nedre del av fordelingen enn hva er tilfelle for bidragsyteres husholdninger. Mens 73 prosent av bidragsyternes husholdninger har en ekvivalensinntekt på 120 000 eller mer, er dette tilfellet for 52 prosent av bidragsmottakernes husholdninger.

Tabell 3 viser også at det er store forskjeller blant ytere og mottakere, avhengig av hvilken husholdningstype de tilhører etter et samlivsbrudd. Andelen enslige ytere og enslige forsør-

Figur 4: Andel husholdninger gruppert etter justert husholdningsinntekt med elastisitet på 0,5. 1994. Prosent

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994

Regler for betaling av barnebidrag

Bidraget beregnes ut fra den bidragpliktiges inntekt, og er som hovedregel en viss prosentsats av inntekten. Som inntektsgrunnlag regnes lønn, næringsinntekt fratrasket 10 prosent, pensjonsinntekter, godtgjørelse for arbeid til deltaker i deltakerlignet selskap og kapitalinntekter utover 10 000 kroner. For 1 barn betaler bidragsyter 11 prosent av inntekten i bidrag, 18 prosent betales for 2 barn, og 24 og 28 prosent betales for hhv. 3 og 4 eller flere barn.

I visse tilfeller fastsettes bidraget ved skjønn.

gere er stor i de laveste ekvivalensinntektsgruppene, i forhold til hva som er tilfellet for husholdningstypene par med eller uten barn. Blant de enslige bidragsyterne er det nær 18 prosent som har en ekvivalensinntekt under 90 000, mens tilsvarende andel blant de enslige forsørgerne er 29 prosent. Blant par med eller uten barn er andelen med så lav ekviva-

Tabell 3: Andel husholdninger gruppert etter justert husholdningsinntekt med elastisitet på 0,5. 1994. Prosent

	Mottakere				Ytere				
	Par m/barn		Mor/far m/barn	Annet	Par u/barn		Par m/barn	Annet	
	Alle	0-17 år	0-17 år		Alle	Enslige	0-17 år		
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Under 60000	3,3	1,0	4,0	7,9	3,5	6,4	1,1	1,1	1,6
60000-89999	17,2	2,4	24,6	1	8,2	11,0	3,9	3,8	9,5
90000-119999	27,7	12,9	35,4	3,7	15,5	18,5	4,0	12,7	19,0
120000-149999	25,6	23,6	26,8	18,2	24,0	25,0	13,8	25,0	26,3
150000-199999	17,7	40,2	7,4	23,7	26,7	23,8	29,5	36,2	18,0
200000 og over	8,6	19,9	1,8	46,5	22,2	15,3	47,7	22,4	25,7
Andel av husholdninger i de ulike husholdningstypene	100	29,9	66,9	3,2	100	48,4	10,8	25,5	15,3

1. = ingen observasjoner
Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994

lensinntekt under 5 prosent uansett om vi ser på yter- eller mottakerhusholdninger.

Artikkelen viser at bidragsyternes og bidragsmottakernes husholdninger har tilnærmet lik inntekt. Husholdningsstørrelse og sammensetning er imidlertid forskjellig slik at bidragsyters husholdning i gjennomsnitt kommer best ut økonomisk. Ser vi på størrelsen på bidraget er det mottakere med høy bruttoinntekt som mottar høyest bidrag. Tilsvarende er det bidragsyttere med lav bruttoinntekt som betaler størst andel av bruttoinntekten i bidrag.

1. Selvangivelsesstatistikken gir ikke en helt korrekt avgrensning av populasjonen. Gruppen bidragsyttere omfatter de som betaler føderådssytelser utenfor jord- og skogbruk i tillegg til de som betaler barnebidrag. Dette utgjør imidlertid ingen vesentlig feilkilde. Som bidragsmottakere ser vi her på de som har ført mottatt bidrag for barn som er 16 år eller yngre i selvangivelsen. Eldre barn fører bidraget i egen selvangivelse under mottatte egne bidrag, og er ikke med i undersøkelsen.

Litteratur

Atkinson, A. B, L. Rainwater og T. M. Smeeding (1995) : *Income Distribution in OECD Countries. Evidence from the Luxembourg Income Study*. Social Policy Studies No 18. OECD, Paris.

NOU 1996:13: *Offentlige overføringer til barnefamilier*.

Rikstrygdeverket (1995): *Trygdestatistisk årbok 1995*.

Ingrid Melby er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk.